

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

קריאת התורה (3): כבוד הציבור

מהו 'כבוד הציבור'? כיצד הוא משפיע על הדיון ביחס לנשים כקוראות בתורה? האם ניתן למחול עליו או לדחותו?

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

מאת לורי נוביק | מחקר: רבקה מנדלבאום | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, שיינע גולדברג,
רחל לשאו ושרה רודולף

תרגום: שיראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

הברייתא

[במאמר הראשון בסדרה](#) ראינו שלפי הרישא של הברייתא, באופן תיאורטי נשים יכולות להיחשב כחלק משבעת העולים לתורה בשבת, וכי ייתכן שנשים יכולות גם לברך את הברכות.

ראינו גם שאפילו אפשרות תיאורטית זו מוגבלת לעליות האחרונות (או לעלייה השביעית בלבד, או לרביעי עד שביעי או לשלישי עד שביעי), למקרה שבו העולה לתורה (המברכת את הברכות) גם קוראת את העלייה בקול (או אולי קוראת בלחש ביחד עם בעל קורא), ואולי גם למצבים שבהם אין מספיק גברים שיקראו בתורה בלעדיה.

הבה נפנה את תשומת לבנו לסיפא של אותה ברייתא ולאזכור של 'כבוד הציבור', המובא כטעם לכך שנשים אינן קוראות בתורה בפועל.¹ אחרי שנעמיק בברייתא נדון בהבנות שונות של מושג כבוד הציבור, ונבחן היבטים שונים של יישומו.

למה להקדיש חלק כה נכבד לדיון על קריאת התורה וכבוד הציבור?

מצד אחד, למנהג בית הכנסת משקל הלכתי רב. אי אפשר להתעלם מכך שקריאת נשים בתורה לא הייתה מקובלת לאורך הדורות, ומכך שקריאות מסורתיות במקורות מצביעות על כך שאל לנשים לקרוא בתורה או לעלות לתורה כחלק מקריאת התורה. במקום זאת, נשים מקיימות את מצוות קריאת התורה ולוקחות בה חלק בהקשבה פעילה לקריאה. נשים וגברים רבים חשים מחויבות להמשיך את המסורת של קריאת התורה כמות שהיא, ומוצאים בה סיפוק רב.

לצד זאת, גברים ונשים רבים תרים אחר הזדמנויות נוספות להובלה של נשים במרחב הדתי הציבורי. קריאת התורה מושכת נשים רבות מבחינה רוחנית, והרבה נשים המעוניינות לקרוא בתורה רוצות לעשות זאת כחלק מקריאת התורה בבית הכנסת, ולא בקריאת נשים בעבור נשים. רבנים אחדים הציעו דרכים להתיר לנשים לקרוא ולעלות לתורה בציבור, ומניינים משתפים ושוויוניים הציבו את קריאת הנשים בתורה כחלק עיקרי ממאמציהם להתוות שינויים בבית הכנסת.

¹ לרשימה של כמה מן המקורות הרבים בנושא זה, בהם נעזרנו בכתיבת מאמר זה, עיינו ב"העמקה נוספת".

ישנם גברים ונשים שהיו שמחים שנשים יקראו בתורה כחלק מקריאת התורה בבית הכנסת אם הדבר היה מקובל ונתמך על ידי פוסקים מוכרים, אך עומדים נבוכים אל מול תופעת המניינים המשתפים.

ב'דרכיה', אנו מכירות בחשיבות הקהילתית של נושא זה, וסוברות כי כולנו מרוויחים מהעמקת ההבנה שלנו בסוגיות ההלכתיות העומדות על הפרק. מאחר ששאלות הנוגעות לכבוד הציבור תופסות מקום מרכזי בדיון ההלכתי על קריאת התורה ועלייה לתורה בציבור על ידי נשים, נדון בהן כאן.

נקרא שוב את הברייטא במלואה:

מגילה כג ע"א
תנו רבנן: הכל עולין למנין שבעה, ואפילו קטן ואפילו אשה. אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד צבור.

הביטוי "אבל אמרו חכמים" מופיע פעמים רבות בספרות הלכתית. לרוב הוא מצביע על פסיקה הלכתית חד משמעית,² אך לעיתים הביטוי רק מעין המלצה כיצד ראוי להתנהג.³

בתוספתא מופיעה מקבילה לברייטא שלנו, המנוסחת באופן מפורש יותר כפסק הלכה ברור:

תוספתא מגילה ג, יא
והכל עולין למנין שבעה אפי' [לן] אשה אפי' [לן] קטן אין מביאין את האשה לקרות לרבים.

בניגוד לברייטא, התוספתא אינה מסבירה כיצד שני חלקי קשורים אחד לשני או מדוע "אין מביאין את האשה לקרות". אף שהחסר בתוספתא הוביל למחלוקת בנוגע לפירושה, מפשט הכתוב עולה כי אסור לאישה לקרוא בקריאת התורה.⁴ התוספתא, אם כן, מחזקת את הבנת מה ש"אמרו חכמים" בברייטא

² לדוגמא, "אבל אמרו חכמים" מציג את ההלכה שיש לומר וידוי לפני סעודה מפסקת בערב יום כיפור. יומא פז ע"ב

תנו רבנן: מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה. אבל אמרו חכמים: יתודה קודם שיאכל וישתה, שמא תטרף דעתו בסעודה.
שולחן ערוך או"ח תרז, א
צריך להתודות במנחה קודם סעודה המפסקת.
דוגמה נוספת, הדומה יותר לברייטא שלנו, מציגה את האיסור לשבת על שעטנז בניגוד להיתר שנאמר לפני כן:
יומא סט ע"א

והתניא: לא יעלה עליך – אבל אתה מותר להציעו תחתך, אבל אמרו חכמים: אסור לעשות כן, שמא תיכרך נימא אחת על בשרו.
שלחן ערוך יו"ד שא, א
מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים שנא[מר] לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתך... ומדברי סופרים אפי' [לן] עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהם כלאים אסור לישב על העליון שמא תכרך נימא על בשרו...
³ לדוגמה:

חולין מד ע"ב
דתניא, דן את הדין; זיכה וחייב, טימא וטיהר, אסר והתיר, וכן העדים שהעידו – כולן רשאים ליקח, אבל אמרו חכמים: הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.
⁴ מיד לאחר הלכה זו, בתוספתא מובא כי בבית כנסת שיש בו רק קורא אחד בשבת, אותו קורא יעלה לתורה ויקרא שבע פעמים.

תוספתא מגילה (ליברמן) ג, יב
בית הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפי' [לן] שבעה פעמים
האור זרוע והתוספות ר"ד מצטטים את שני חלקי התוספתא ביחד.
ספר אור זרוע חלק ב – הלכות קריאת התורה סימן שפג
תניא בתוספתא דמכילתין הכל עולין למנין ז' אפי' [לן] קטן ואפילו אשה אין מביאין את האשה לקרות לרבים בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפילו שבעה פעמים:
תוספות ר"ד מגילה כג ע"א
ת"ר [תנו רבנן] הכל עולין למנין שבעה כו' וסיומא דבריייתא [א] בפ"ג [בפרק ג] דתוספתא מגילה איתא הכי בני הכנסת שאין להן מי שקורא אלא אחד עומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפילו שבע פעמים.

כפסק הלכה.

הביטוי "אבל אמרו חכמים" חסר גם מניסוח הפסיקה של הרמב"ם בנדון. הוא משמיט לחלוטין את החלק הראשון של הברייתא, ובכך רומז שהוא אינו רלוונטי מבחינה מעשית לאור חלקה השני. לכן הוא מתייחס לחלק השני כפסק הלכה המתנגד לקריאת התורה על ידי נשים:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים יב, יז
אשה לא תקרא בציבור מפני כבוד הציבור...

בהתבסס על אותם מקרים שבהם משמעות "אבל אמרו חכמים" אינה פסק אלא המלצה להתנהגות אידיאלית, הרב דניאל שפרבר טען בתחילה כי הברייתא הציגה עמדה **ללא תוקף הלכתי** לגבי קריאת התורה על ידי נשים. אך לאור דוגמאות שונות של "אבל אמרו חכמים" המתייחסות לפסקי הלכה בעלי תוקף, הרב שפרבר שינה את עמדתו בעניין, וכינה את מעמדה ההלכתי של הסיפא של הברייתא "לא ברור".⁵

לעומתו, השיח ההלכתי המסורתי מתייחס באופן עקבי לסיפא של הברייתא הזו כפסק הלכה האוסר על נשים לקרוא בתורה כחלק מקריאת התורה בציבור.⁶

כבוד הציבור מהו כבוד הציבור?

לפי הברייתא, "אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור". אך הברייתא אינה מספקת הסבר למה התכוונה בהקשר זה בשימוש במושג "כבוד הציבור". בשידור אינטרנטי של ארגון פמיניסטיות אורתודוקסיות (JOFA), הציעה חנה לוקשין בוב דרך אינטואיטיבית להבנת המושג:⁷

חנה לוקשין בוב, 'עליות של נשים לתורה: מלומדים יהודים מביעים דעה', שידור אינטרנטי עבור JOFA (ארגון פמיניסטיות אורתודוקסיות)
אם נשכח את כל מה שידוע לנו על תולדות הפרשנות, ופשוט ננסה לקרוא את המשפט

הרב שאול ליברמן מציע כי הסמיכות יכולה להעיד על ההקשר של פסיקת התוספתא ש"אין מביאין את האשה לקרות לרבים". ייתכן שכונתם היא שהתוספתא אוסרת על אשה לקרוא **רק** כאשר היא הקוראת היחידה. אם נכון הדבר, אזי במצב אחר התוספתא הייתה מתירה קריאה של אשה בתורה, בניגוד לברייתא ולגמרא. תוספתא כפשוטה מגילה עמ' 1176-1177

ומדברי רבותינו הראשונים למדתי שבבא זו דבוקה לבבא שלאחריה, והכוונה שאין אשה עולה אלא למניין, שכבר קרא איש בתורה... אבל בית הכנסת שאין בו איש שידוע לקרוא, "אין מביאין את האשה לקרות לרבים"... ולשיטת הגאונים והפוסקים שאין עולים אלא למניין שבעה דווקא... התוספתא מתפרשת בפשיטות יותר, שאין מביאין את האשה לקרות לרבים, ואפילו אם יש אחד שידוע לקרות, מוטב שיקרא ויחזור ויקרא, ואל תצטרף אשה עמו... הרב ליברמן בעצמו מכיר בכך שאחרים קוראים את הדברים בקריאה פשוטה וקפדנית יותר. כנגד קריאתו הראשונית של הרב ליברמן, הרב הנקין מציין כי התוספות רי"ד למעשה רומז על כך שהתוספתא והסיפא של הברייתא שוות ערך, וכי האור זרוע פשוט מציין את הסמיכות של התוספתא. אף אחד מהם לא מסיק מסקנות ישירות מהסמיכות הזו. הרב הנקין גם מטיל ספק במשמעות ההלכתית של הסמיכות בין דברי התוספתא מלכתחילה.

הרב יהודה הנקין, קריאת התורה על ידי נשים: היכן אנו עומדים היום, The Edah Journal 1:2, (סיון תשס"א) א-ב.
מדוע שגבר יקרא לבדו את כל שבע העליות, עד כדי הדרת נשים?... הסיבה המובאת בתוספתא המזכירה מצב בו ישנו רק קורא אחד באה להדגיש: גם כאשר קיים קורא אחד בלבד, עליו לקרוא הכל בעצמו אם ביכולתו לעשות זאת, ולא שאשה תקרא אפילו חלק, ועל אחת כמה וכמה במצב בו ישנם מספר גברים היכולים לקרוא... סמיכות הדברים בתוספתא, לעומת זאת, אינה מהווה הוכחה לכך שהן קשורות זו בזו במהותן...

⁵ הרב דניאל שפרבר, "זיכרון קבלת שבת", The Seforim Blog 12.6.2013.
יש שטענו כי "אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה" הינה גזרה מוחלטת שאין לשנותה. אחרים, ואני ביניהם, גורסים כי זוהי עצה, ולא גזירה, המוגבלת על ידי העיקרון של כבוד הציבור... לאחרונה, ביקש אפרים בצלאל הליבני להראות שבמקרים רבים "אבל אמרו חכמים" מבטא נוסח של גזירה. עם זאת... יתכן שבמקרה שלנו "אבל אמרו חכמים" הינה עצה. במילים אחרות, קיים אלמנט של ספק לגבי הפרשנות המדויקת של אותו קטע.

⁶ אנו מתייחסים לטיעונו הנוסף של הרב שפרבר, לפיו ככל שמקלים יותר משום כבוד הציבור כך מעמדו ההלכתי נפגע, בהמשך.
⁷ ניתן למצוא כאן.

באמצעות השכל הישר... "אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד צבור", ההסבר הפשוט ביותר הוא שחז"ל חשבו כי ישנו משהו לא־מכובד או מביך בקריאת אישה בתורה בעבור הציבור. והשכל הישר היה אומר שבשנת 2016, כאשר נשים יכולות להיות שופטות וללמד תורה ולהתמודד לנשיאות, זה כבר לא יכול להיות אמיתי. כמובן שקריאה לפי השכל הישר אינה יכולה להיות סוף הדיון, אך אני סבורה שהיא אמורה להיות תחילת הדיון..."

נראה כי לוקשין בוב מציעה שבמישור הפשוט ביותר, כבוד הציבור נטוע בשאלות של מעמד חברתי, הנתונות לשינויים. הסבר זה אמנם אפשרי, אך ראשונים ואחרונים שדנו ודנים בכבוד הציבור אינם סוברים כך. מאחר שהסברים אחרים **אכן** מופיעים במקורות מסורתיים, "קריאה לפי השכל הישר אינה יכולה להיות סוף הדיון". (נחזור לשאלת הרלוונטיות לימינו בהמשך דיוננו.)

בגמרא, הביטוי 'כבוד הציבור' מופיע בארבעה מקרים נוספים, כאשר כל אחד מהם קשור לקריאת התורה.⁸ שניים ממקרים אלו, גילוי ארון הקודש או גלילת ספר התורה, כוללים טרחה של הציבור. בשני המקרים האלו, הציבור היה צריך להמתין לסיומן של הכנות טכניות לקריאת התורה שהיו אמורות להיעשות מראש⁹, דבר שגורם לציבור טרחה שבגללה תיווצר פגיעה בכבודו.

שני המקרים האחרים נראים יותר רלוונטיים לדיוננו.

א. חומשים – בגמרא מובא כי אין לקרוא מ"חומשים" (קלף נפרד לכל חומש במקום ספר תורה שלם) בקריאת התורה, משום כבוד הציבור:

גיטין ס ע"א

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.

באיזה אופן קשור עניין זה לכבוד הציבור? לדברי הר"ן, קריאה מחומשים מציגה את הציבור כדל אמצעים.¹⁰ התלמוד הירושלמי מרמז על סיבה אפשרית נוספת:

תלמוד ירושלמי מגילה ג, א

הדא ארסקינס אוקיר אורייתא דצנבראי אתון שאלון לר' יונה ולר' יוסה מהו לקרות בספר ברבים אמר לון אסור לא דאסור אלא מן גו דנפשהון עגימה אינון זבנין להון אחורי.

תרגום

ארסקינוס [שם פרטי] זה שרף את ספר התורה של צנבראי [שם מקום]. באו ושאלו לרב יונה ולרב יוסה: מהי ההלכה לקרא מספר [רגיל, במקום ספר תורה] ברבים? אמר להם: אסור. לא שאסור [באמת] אלא מתוך עגמת נפשם, הם יקנו להם [ספר תורה] אחר.

⁸ אפשרות שישית, שלפיה אסור לכהן לברך את ברכת כהנים בסנדלים משום כבוד הציבור, נדחית: סוטה מ ע"א

רבנן אמרי, מהכא: דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי; מאי טעמא? לאו משום כבוד צבור? אמר רב אשי: לא...

⁹ סוטה לט ע"ב

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור, מפני כבוד צבור.

רש"י שם ד"ה להפשיט את התיבה בצבור
שטורח צבור לעכב שם עם ס"ת [ספר תורה]
יומא ע ע"א

אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת: לפי שאין גולין ספר תורה בציבור, מפני כבוד צבור.

רש"י שם ד"ה מפני כבוד צבור

מפני כבוד צבור – שיהו מצפין ודוממין לכך.

¹⁰ ר"ן על הרי"ף, גיטין כז ע"ב בדפי הרי"ף

מפני כבוד הצבור. שנראה כעני.

אין זה ברור אם הכוונה היא לכך שלא מכובד שכל הציבור יהיה עני, או להנחה שעל הקהילה לנתב את משאביה הכלכליים לספר התורה על פני הוצאות אחרות.

לו היה מותר לקרוא מחומש או מספר רגיל במקום ספר תורה, ייתכן שהציבור היה עלול להקל ראש ולזלזל ברכישת ספר תורה שלם. בדומה לכך, הראב"ה מפרש את כבוד הציבור בהקשר זה כאמצעי למניעת רפיון בשמירת מצווה:

ראב"ה חלק ב – מסכת מגילה סימן תקנד
ותו מפני כבוד הציבור שייך בהו בחומשין שלנו, דאין פתרון כבוד הציבור מפני שאינו שלם, אלא גנאי הוא לציבור שאין להם ספר תורה העשויה כמצותה... ואף על גב דלא אפשר השתא לא שרינן להו, שמא יתרשלו מלקנות ספר...

כבוד הציבור נפגע כאשר לקהילה אין ספר תורה משום שהדבר מעיד על גנות הציבור. לפי הראב"ה, כבוד הציבור נועד גם למנוע מצב קבוע של סטייה לא מכובדת מהסטנדרט הראוי לקהילה.

ב. פוחח – מקרה שני מתואר בגמרא על משנה במסכת מגילה. במשנה כתוב שקטן יכול לקרוא בתורה, אך אדם "פוחח", כלומר בוגר הלבוש בלויי סחבות החושפים את פלג גופו העליון¹¹ או התחתון¹², אינו רשאי לקרוא:

משנה מגילה ד, ו
קטן קורא בתורה... פוחח פורס את שמע אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו

הגמרא ממשיכה ושואלת האם קטן פוחח יכול לקרוא בתורה:

מגילה כד ע"ב
בעא מיניה [שאל ממנו] עולא בר רב מאביי: קטן פוחח מהו שיקרא בתורה? אמר ליה: ותיבעי לך [היית אמור לשאול על קטן] ערום. ערום מאי טעמא לא – משום כבוד צבור, הכא נמי [גם] כאן, במקרה של קטן פוחח] – משום כבוד צבור.

תשובת הגמרא היא שכפי שקטן בעירום אינו יכול לקרוא, משום שהעירום פוגע בכבוד הציבור, כך גם קטן פוחח אינו יכול לקרוא.

רש"י מסביר את הדיון בגמרא כך:¹³ ניתן להבין שרק למבוגר פוחח אסור לקרוא, משום שההלכה הנוגעת לאיסור גילוי ערוה בוודאי חלה על אדם בוגר. לכן **מבוגר** פוחח, אפילו אם אינו עובר ממש על איסור גילוי ערוה, עובר על כללי הצניעות המקובלים ואינו מציג את עצמו באופן מכובד. אך ייתכן שאפילו קטן פוחח, שבדרך כלל אינו חייב באותם כללים לגבי גילוי ערוה, צריך בכל זאת לעמוד בסטנדרט הלבוש המקובל בעת קריאת התורה משום כבוד הציבור.¹⁴

רש"י כד ע"ב ד"ה קטן פוחח
קטן פוחח מהו שיקרא בתורה. גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה בך ערות דבר (דברים כ"ג, טו) אבל קטן אינו מזהר או דלמא לא פליג מתני[תין] בין קטן לגדול.

¹¹ פירוש המשנה לרמב"ם מגילה ד, ו
ופוחח, הוא כגון שנתקער בגד שעליו מלמעלה עד שנראה בשר כתפיו וחזהו

¹² רש"י מגילה כד ע"א

פוחח – במסכת סופרים מפרש: כל שכרעיו נראין, ערום ויחף...

¹³ רש"י על המשנה מסביר תחילה שמגבלות אלו נובעות גם מכבוד התורה וגם מכך שייצוג הקהילה בצורה הזו יבזה אותה: רש"י מגילה כד ע"א ד"ה אינו קורא

אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה וכן לפני התיבה וכן בנשיאות כפים גנאי הוא לצבור.
¹⁴ ערוה נחשבת לבעיה הלכתית גם כאשר פורסים על שמע, תפקיד המותר למבוגר פוחח. משום כך, אנו מתייחסים לשימוש של רש"י במילה "משום" באופן כללי, ולא כמתייחס לערוה באופן רשמי. התייחסות רחבה זו לערוה עשויה להיות רלוונטית יותר בעבור הקורא בתורה מאשר לפורס על שמע, מאחר והקורא בתורה מייצג את הקהילה בעוד שהפורס על שמע ממלא מחויבות טכנית.

לפי קריאה זו, הגמרא מגיעה למסקנה שאין זה מכובד שפוחח יקרא בתורה בציבור מפני שקיימים סטנדרטים מקובלים להופעה נאותה של כל נציג ציבור, גם כאשר הנציג אינו עובר על איסור גילוי ערוה מבחינה טכנית.

קריאת התורה על ידי אישה

מדוע שקריאת התורה על ידי אישה תהווה חשש מצד כבוד הציבור? בספרות ההלכתית מופיעות שתי גישות מרכזיות לכך, שהן אולי מקבילות למקרים שראינו לעיל.

א. השפעה שלילית על הציבור או הצגתו באור שלילי – כמה ראשונים מקשרים את כבוד הציבור למקרה של 'מארה' (קללה). המונח מארה מגיע מהגמרא המביעה חוסר שביעות רצון ממצב שבו אשתו או בנו של אדם מברכים בעבורו את ברכת המזון.

ברכות כ"ב

...ת"ש [תא שמע] באמת אמרו בן מברך [ברכת המזון] לאביו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים: תבא מארה [קללה] לאדם שאשתו ובניו מברכין לו.

הגמרא מתארת מצב שבו אדם זקוק לעזרה בברכת המזון משום שלא למד ואינו יודע איך לברך.

הריטב"א סבור כי הבן המדובר הוא מעל גיל בר מצווה ושנשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא, כך שכל אחד מהם יכול להוציא את האיש ידי חובה. לכן הריטב"א מתייחס למקרה זה כאל דוגמה לפסק הלכה שכאשר שני אנשים סועדים ביחד (ואינם חייבים בזימון), אחד מהם רשאי לברך את ברכת המזון בעבור השני רק אם הוא אינו יודע לברך בעצמו:¹⁵

חידושי הריטב"א סוכה לח ע"א

...למאי דקיימא לן דאשה מדאורייתא מחייבא מתניתא כפשטא בבן גדול ובדאכל איהו שיעורא דאורייתא ואתו הני ומפקי ליה... ומפני שהוא בור יוצא בברכתם כדרך שאמרו היה אחד מהם בור ואחד חכם מברך חכם ובור יוצא, ומפני זה אמרו שתבא לו מארה כשלא למד והוא בור שיוצא בברכת אחרים שלא בזימון.

מארה מגיעה לאדם שאינו יודע לברך אם אשתו או בנו הגרים עמו בבית יודעים לברך, משום שהוא ממשיך לסמוך על בני משפחתו במקום ללמוד בעצמו.¹⁶ בדיונו בנוגע לנשים המוציאות אחרים ידי [חובת מגילה](#), מקשר הריטב"א בין מארה לבין כבוד הציבור:¹⁷

¹⁵ ברכות מה ע"ב

תניא נמי הכי: שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק. במה דברים אמורים? כששניהם סופרים, אבל אחד סופר ואחד בור – סופר מברך, ובור יוצא.

¹⁶ הריטב"א מוסיף כאן שגם תלמיד חכם הסומך על אשתו או בנו (שהגיע לגיל מצוות) ראוי למארה משום שהוא מזלזל בברכה בכך שאינו מקיים את ההלכה שאדם צריך לברך בעצמו. הוא ממשיך ואומר כי גם לאפשר לנער או לאישה לזמן מביע זלזול במצווה. (הריטב"א מתיר לאישה לזמן בזימון הכולל שלושה גברים מאחר שהוא מתייחס לנשים כחייבות בברכת המזון מדאורייתא).

אך בהלכה למעשה בברכות, הריטב"א מגביל את יישומו ההלכתי של עניין המארה רק למצב שבו הבעל או האב אינם יודעים לברך בעצמם, מבלי להרחיב אותו למצבים אחרים.

חידושי הריטב"א סוכה לח ע"א

...וכל שכן אם יודע לברך שהוא מצוה ליחלק שאם יוצא בברכתם הוא מזלזל הברכה וראוי שתבא לו מארה... ואפילו על ידי זימון לפי שיש בזיון בדבר כשאשתו מברכתו, וכן כשבניו מברכין דומיא דאשתו דלא עביד לחנכם... חידושי הריטב"א סוכה לח ע"א

...וכל שכן אם יודע לברך שהוא מצוה ליחלק שאם יוצא בברכתם הוא מזלזל הברכה וראוי שתבא לו מארה... ואפילו על ידי זימון לפי שיש בזיון בדבר כשאשתו מברכתו, וכן כשבניו מברכין דומיא דאשתו דלא עביד לחנכם... ריטב"א הלכות ברכות ז, ב

נשים חייבות בברכת המזון מן התורה ולפיכך אשה מברכת לאיש על ידי זימון או אם הוא עם הארץ להוציא ידי חובתו...

¹⁷ ראו גם את פירושו של הרב אברהם מן ההר, הנוקט בגישה דומה: רבי אברהם מן ההר מגילה יט ע"ב

חידושי הריטב"א מגילה ד ע"א
וכיון דקי"ל [דקיימא לן] כר' יהושע בן לוי דחייבות [במקרא מגילה], אף מוציאות, אלא שאין זה כבוד לציבור והן בכלל מארה...מפי מורי נר"ו.

העניין של מארה מופיע בהקשר של אדם יחיד, בעוד שכבוד הציבור קשור לקהילה. אף על פי כן, בשניהם מצופה מן הגברים לעמוד בכשירות לטקס דתי,¹⁸ כך שמילוי התפקיד על ידי אישה מרמז על חוסר כבוד של הגברים הנוכחים.

בהקשר של קריאת התורה, ייתכן שהמשמעות היא שהגברים בקהילה אינם שולטים במיומנויות הנדרשות לקריאת התורה בציבור. הרב עוזיאל כותב זאת:

שו"ת משפטי עוזיאל כרך ד – חושן משפט סימן ו
ופירוש כבוד הציבור הוא שלא יאמרו: שאין בין האנשים מי שידוע לקרא בתורה...

הדבר מבזה במיוחד משום שגברים מחויבים בתלמוד תורה, ועל כן עליהם להתאמץ ללמוד אותה מספיק כדי להיות כשירים להשתתף בטקסים הקשורים ללימוד תורה בציבור.

כפי שלמדנו, נשים הנוכחות בקריאת התורה נחשבות כחלק מהציבור המקיים את מצוות קריאת התורה. ובכל זאת, תפיסה זו של כבוד הציבור מתמקדת בגברים שבציבור. זאת כנראה משום שגברים נחשבים ל"ברירת המחדל" של הקוראים בתורה, והציבור הנדרש לקריאת התורה חייב לכלול מניין עשרה גברים.

ייתכן שחששות משום כבוד הציבור שייכים דווקא במקרים שבהם נדרש מניין לטקס מסוים, או כאשר גברים מחויבים בטקס מסוים ונשים לא.¹⁹ כך, על בסיס חיוב הגברים, מציג הרב עובדיה (בשיעור מוקלט) את החשש לגבי קריאת התורה על ידי נשים.²⁰

הרב פנחס פרץ, משיעורי מר"ן הראש"ל רב עובדיה יוסף, שנה ראשונה, שיעור י"ט
אמרו אשה לא תעלה משום כבוד ציבור, והטעם הוא רק משום שאין זה כבוד הציבור, והיינו מפני שהיא פטורה מקריאת התורה, וכל הרואה אשה קוראת בתורה, מבין שלא היה שם איש שיקרא, וממילא זה בזיון לציבור, שלא מצאו איש המחויב שיקרא, ומצאו אשה שאינה מחויבת.

כאשר גבר מחויב במשהו, אך נותן לאדם שאינו מחויב להוביל, הדבר עשוי לרמוז על כך שהוא אינו מקפיד כראוי על קיום חובותיו.²¹ הרב יהודה הנקין מוסיף כי כבוד הציבור נועד גם למנוע מגברים רפיון

הכל חייבין [במגילה]...מיהו ודאי לכתחלה לא תוציא אחרים, כדאמרינן במי שמתו תבוא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ואמרינן פרק עומד ויושב הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה או קטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הציבור.

¹⁸ שו"ת הגאונים בנושא מארה מקשה על היבטים מסוימים בהנחה זו:

תשובות הגאונים החדשות – עמנואל (אופק) סימן קפט

כשאמרו חכמים תבא מאירה למי שפשע ולא למד, שפעם שהוא אוכל ואין שם בנו שמברך לו נמצא בטל מן הברכה, אבל מי שהוא למד ופעמים שהוא זקן או חולה ונותן רשות לבנו או לאחד מבניו לברך הרשות בידו, ש'שלוcho של אדם כמותו' ואין לו מארה...

¹⁹ קריאה כזו אינה מתקבלת על ידי הריטב"א, הדין **בקריאת מגילה**, שבה נשים חייבות. לפי חלק מן השיטות, נשים אף נספרות למניין בעבור מגילה. בעוד שכל אחת מן השיטות, המתייחסות לחיוב או לפטור, יכולות לחול על נשים הקוראות בתורה עבור הציבור, הן עשויות להוביל למסקנות שונות בנוגע לכבוד הציבור בנשים הקוראות מגילה בעבור גברים.

²⁰ גם אם נראה את הקריאה בתורה כחובה קהילתית, ייתכן כי כוונתו של הרב עובדיה יוסף היא שלגברים יש חובה קהילתית לדאוג לכך שקריאת התורה תתקיים, או שקריאת התורה בציבור היא חלק מקיום מצוות תלמוד תורה.

²¹ הרב גדעון רותשטיין – עלית נשים לתורה בבתי כנסת בימינו, עמ' 49-50.

ההסבר המתקבל ביותר על הדעת הוא שקריאת נשים בתורה מהווה פגיעה בכבוד הציבור משום שהן אינן בדרך כלל נחשבות כחלק מחברי הקהילה המחויבים במצווה. מצב בו מסתמכים על מי שלרוב, ובמקרה של קריאת התורה, כלל אינו מחויב במצוות קהילתיות, עשוי לרמז על כך שמי שאכן מחויב אינו מסוגל או בוחר שלא לשאת באחריותו.

או לזלזל בכל הנוגע לטקסים דתיים.

שו"ת בני בנים ד, ג

שכבוד צבור לענין קריאת נשים אינו רק כדי שלא ייראה כאילו אין שם גברים היודעים לקרוא, אלא כדי שהגברים לא יסמכו מראש על קריאת הנשים ויתעצלו מללמוד לקרוא ולנגן בטעמים בעצמם.

ההבנות האלו של רעיון כבוד הציבור מזכירות את הדיון בקריאת התורה מחומשים. בשני המקרים, כבוד הציבור שומר על הנורמות המקובלות לקיום טקס קהילתי. כבוד הציבור מכתוב וקובע שקריאת התורה לא תיעשה באופן שיציג את הציבור באור שלילי, או באופן שינחיל חוסר זהירות וחוסר כבוד בכל הנוגע לחובה קהילתית.

ב. צניעות – כמה אחרונים טוענים שהחשש לכבוד הציבור בקריאת נשים בתורה קשור לענייני צניעות. שיטה זו יכולה להזכיר את מקרה הפוחח על פי רש"י, המתייחס לערווה ולנורמות הצניעות. קריאת התורה על ידי אישה עלולה לגרוע מרמת הצניעות המתאימה לבית הכנסת, גם אם לא מדובר בעבירה מבחינה טכנית, ואפילו אם, בניגוד לפוחח, אין חשש צניעות בלבושה של הקוראת.

כך לדוגמה, מציע הרב יעקב עמדין שפירוש כבוד הציבור במקרה זה הוא שלא ראוי שאישה תיכנס לעזרת הגברים כדי לקרוא בתורה, אף שלפי ההלכה היבשה ניתן להתווכח על נקודה זו.²²

מור וקציעה סימן רפב

ונראה דעדיף [עבד] מאשה בהא, דאית בה משום כבוד צבור לכתחלה מיהת היכא דאפשר בלתי, משום דאשה בעזרת ישראל מניין, משא"כ [מה שאין כן] בעבד.

כשם שאישה הייתה רשאית [להיכנס לחצר בית המקדש](#) רק בשעת הצורך, כך הרב עמדין היה מתיר לאישה לקרוא בתורה ולהיכנס לעזרת הגברים רק במצב שבו קריאת התורה לא תוכל להמשיך בלעדיה. לדעה זו, אם כן, הדרישה להפרדה בין המינים בבית הכנסת עומדת בניגוד לאפשרות של קריאת אישה בתורה. מבחינה מעשית, הקרבה הפיזית בין העולים לתורה לבין בעל הקורא בקריאת התורה מעורבת תקשה מאוד להקפיד על ההפרדה בין גברים ונשים בבית הכנסת.

פוסקי הלכה בני זמננו מעלים את האפשרות שנושא [קול אישה](#) הוא החשש כאן.²³ אחרים, ביניהם הרב זלמן נחמיה גולדברג, מציינים בפשטות כי החשש הוא לצניעות כשלעצמה:²⁴

הגר"ן, "נשים בברכת שבע ברכות" שו"ת מראה הבזק ה, עמ' 185
... שנראה שכבוד הציבור הוא עניין של צניעות.

בדבריה על כבוד הציבור, חנה לוקשין בוב מתייחסת גם לנושאים הללו כאל נושאים אינטואיטיביים:

חנה לוקשין בוב, 'עליות של נשים לתורה: מלומדים יהודים מביעים דעה', שידור אינטרנטי עבור JOFA (ארגון פמיניסטיות אורתודוקסיות) (התפרש כחשש לצניעות ולערבוב בין המינים מסקרנת אותי, שכן

²² הוא מרמז על נקודה זו כאן:

מור וקציעה סימן נה

אלא שמ"מ [שמכל מקום] אמרו שלא תקרא בצבור מפני כבוד צבור, וה"ה [והוא הדין] לדברים הצריכים עשרה בודאי שכן הלכה, שאין מצרפין אותה מפני הכבוד בלבד, ואין אחר הסכמת הפוסקים כלום. אעפ"י [אף על פי] שהיה מקום לומר לפמ"ש [לפי משכתבתי] שיש להקל לענין צורך עשרה, יותר מקריאת התורה דלא אפשר אלא עם הצבור במקום אחד ובמעמד אחד בתוכם ממש, משא"כ [מה שאין כן] בצירוף לעשרה...

²³ אנו דנות בכך כאן.

²⁴ ניתן למצוא כאן, עמ' 190.

הרב משה מייזלמן, אישה יהודית לאור ההלכה. (New York: Ktav, 1978), p. 143.
כבוד הציבור משקף מציאות מינית, ולא הבדל משפטי בין גברים לנשים.

מבחינה אינטואיטיבית נראה שזו צריכה להיות הבעיה העיקרית בעליית נשים לתורה. הדבר אף מסתבר לאור הברייטא, שבה מובא כי אסור לנשים לעלות משום כבוד הציבור אך לקטנים מותר, אף שגם ילדים ככל הנראה היו בעלי מעמד חברתי נמוך יותר ויכולת קריאה דלה יותר מזו של מבוגרים... בין אם זו המשמעות של כבוד הציבור ובין אם לאו, עלינו לתת את הדעת ולבחון ברצינות אם סידור בית הכנסת באופן שנשים יוכלו לעלות לתורה יכול להיות צנוע, בין אם ההגדרות לצניעות השתנו ובין אם לא וכו'.

אם החשש העיקרי בנוגע לקריאת נשים בתורה קשור לצניעות, אזי לא ברור מדוע המונח "כבוד הציבור" מתאר זאת במקום מונחים אחרים המשמשים לעיתים קרובות יותר בנושאי צניעות. ייתכן שמסיבה זו פוסקים רבים דוחים את הפירוש של כבוד הציבור כצניעות.²⁵ ובכל זאת, דין פוחח מספק תקדים כלשהו לחיבור בין כבוד הציבור לחששות הנוגעים לצניעות באופן כללי, גם כאשר אין מדובר בערוה ממש.²⁶

הרב צבי שכתר ממשיג את הצניעות בצורה שמובילה לשילוב בין הבנת כבוד הציבור כעניין של צניעות לבין הבנתו כקשור לכשירות לקרוא:²⁷

הרב צבי שכתר, "ע"ד 'המנינים המשותפים'"
שמספיק מה שגברים צריכים לפעמים להתפשר על מדת הצניעות שלהם, ואין לנו לתבוע מהנשים שיתפשו אף הן על הצניעות שלהן... ובדאי אם אין שמה במנין גבר שיועד לקרות בתורה, יש לנו לבקש מאשה שתקרא היא, אבל אין זה מן הנכון מטעם כבוד הציבור, שבה שמכריחים לאשה לעבור על מדת הצניעות שלה, ולקרא בתורה ברבים, מראים על הציבור שאין שמה גברים שיוודעים לקרות.

נראה כי הרב שכתר מניח שקריאת התורה, כמו מילוי כל תפקיד ציבורי, כרוכה במידה מסוימת של פשרה בעניין הצניעות. בין אם מקבלים את הנחת היסוד הזו ובין אם לא, תמצית השקפתו היא שחשוב לשמור על נורמות הצניעות הקבועות בזמן התפילה בבית הכנסת. משום כך, קריאת אישה בתורה תרמוז לכך שבני הקהילה נאלצו להתפשר על הנורמות הללו, משום שהגברים הקלו ראש בלימוד קריאת התורה.²⁸

²⁵ ספר המנוחה לרבנו מנחם הלכות ברכות ה, ז
תידע דאמרין אשה לא תקרא בציבור משום כבוד צבור. טעמא משום כבוד צבור אבל פריצותא ליכא.
גישה זו נשמעת גם בסוף דבריו של הרב עוזיאל:
שו"ת משפטי עוזיאל ד חושן משפט ו
ופירוש כבוד הצבור הוא שלא יאמרו: שאין בין האנשים מי שיועד לקרא בתורה אבל לא אמרו משום פריצות.
²⁶ הרב יוסף מסס אף מרחיק לכת ומציע שכבוד הציבור הוא לשון נקייה לציון שאין לעורר מחשבות לא ראויות בקרב גברים בזמן קריאת התורה:

שו"ת מים חיים ב, קמ
וכן היה הדבר בעליית הנשים לס"ת [לספר תורה], היו עזרות מיוחדות לנשים בכל בתי כנסיות... ולפעמים היתה איזה אשה מתחסדת ומלומדת רוצה לעלות לס"ת [לספר תורה]... ועולות לס"ת [לספר תורה], ובדורות שאחריהם ראו שיש בזה מחשבת עריות, שהצבור היו שואלים זה לזה... ולכן עמדו ובטלו את הדבר, וכדי שלא להראות את הצבור שחשדו אותם, תלו הטעם מפני כבוד הצבור, שלא תהא האשה הפטורה מן הדבר מתערבת עם האנשים המחוייבים בו...

²⁷ ניתן למצוא כאן.

²⁸ שני הפירושים המרכזיים לכבוד הציבור מזכירים לנו את הדיון בנוגע לנשים המקיימות מצוות שגברים מחוייבים בהן באופן כללי. [במאמר שם בחנו](#) מקרוב את דברי התוספות, הכותבים כי נשים אינן יכולות להוציא את הרבים ידי חובתם, מאחר והדבר נחשב כלא מוכבד, "זילא בהו מילתא". אף ש"זילא מילתא" מסוג זה מציגה מונח חברתי יותר שהוטמע על ידי הראשונים, ואינו שקול לכבוד הציבור, קיימים מספר קווי דמיון בין שני המושגים. בדיונינו על "זילא מילתא" סקרנו שלוש אפשרויות שונות להבנת המשמעות בפועל, כאשר כל אחת מהן שופכת מעט אור על האופן שבו ניתן ליישם את עקרון כבוד הציבור:

א. **אנשים שאינם בני משפחה** – ייתכן שהעניין קשור להוצאה ידי חובה בנוכחות גברים שאינם בני משפחה. ההשלכות לגבי השכלתו של הגבר או חובותיו חלות ללא קשר להיותו בן משפחה של האישה. לפיכך, על פי תפיסה זו החשש הוא ככל הנראה לצניעות כאשר קיים הבדל בין בני המשפחה לבין אנשים זרים.

ב. **הציבור** – ייתכן שהעניין קשור להוצאה ידי חובת מצוות שבציבור. החשש לצניעות ולהוצאת שם רע על אחרים רב יותר במסגרות ציבוריות.

רלוונטיות

בשנים האחרונות התעוררו שאלות לגבי הרלוונטיות של כבוד הציבור בימינו, מאחר שבעל הקורא קורא בעבור הציבור ולא העולה לתורה, ומאחר שמעמדן החברתי של נשים השתנה.

א. השפעת בעל הקורא – הרב הנקין סובר כי ייתכן שכבוד הציבור כבר אינו מהווה סיבה למנוע מנשים לעלות לתורה, בשל הנהוג המקובל כיום שיש בעל קורא. הוא מציע כי עליית אישה לתורה, כאשר בעל הקורא קורא בתורה, כבר לא מעוררת את הרושם שבני הקהילה מקילים ראש בלימוד הקריאה בתורה. אין חשש שהציבור יזלזל בחובת הקריאה בשל עליית אישה לתורה, שכן הקהילה דואגת מראש שיהיה בעל קורא מוכן לקריאה.

לצד זאת, הרב הנקין מודה שאין הוכחה או תקדים לטענה זו ואין כלל עדות לפסק שכזה.

הרב יהודה הנקין, 'קריאת התורה: היכן אנו עומדים היום', Edah Journal 1:2, עמ' 4. סבי [הרב יוסף אליהו הנקין] ז"ל כתב שהמנהג הנהוג כיום שבעל הקורא קורא את כל העליות הוא... שלמעשה רק אדם אחד קורא את כל הפרשה... הוספתי שלפי זה, גם שיקולים הנוגעים לכבוד הציבור מושהים: הברייטא קובעת כי "אשה לא תקרא בתורה", כאשר כיום בעל הקורא קורא בתורה ולא האישה [העולה לתורה] בעצמה... בזמן הגמרא, העלייה לתורה כללה גם את הקריאה, ו"קריאה בתורה" הייתה שם נרדף לעלייה לתורה. לפיכך, מסקנתי מלשון הברייטא שאם אין מדובר בקריאה, אין בעיה של כבוד הציבור, אף שהיא סבירה ביותר, טרם הוכחה כשלעצמה. ייתכן שגורמים נוספים מעורבים גם כן. ובעוד שהחל משלב מסוים בתקופת הראשונים השימוש בבעל קורא הפך להיות נפוץ, וניתן היה להבחין בין קריאת אישה בתורה לבין עלייתה לתורה, אין הדבר מפורש בשום מקום. נראה כי הבחנה זו הוצעה רק לאחרונה, כאשר קריאת נשים בתורה נהייתה עניין. אם נקרא דברי השולחן ערוך כאילו יש בהן כוונה מודעת ש"נשים יכולות להצטרף אך לא לקרוא"... תהיה זו קריאה אנכרוניסטית, ולהציע שהשולחן ערוך ונושאי כליו רומזים לחידוש כה מרחיק לכת מבלי לציין זאת באופן שקורא לתשומת לב לכך אינה מתקבלת על הדעת.

נשים לב כי טיעונו הראשוני של הרב הנקין נשען על ניתוחו של סבו, הרב יוסף אליהו הנקין, שלפיו העולה לתורה כיום אינו נחשב לקורא בתורה.

אולם, כפי שראינו [במאמר הקודם](#), ייתכן שאישה העולה לתורה תצטרך להיחשב כקוראת כדי להימנע מברכה לבטלה. הפתרון הטוב ביותר למורכבות זו הוא שאישה תקרא בעצמה את העלייה שלה. אפשרות נוספת היא שהאישה העולה לתורה תקרא בלחש בזמן שבעל הקורא יקרא בקול, ובכך תיחשב לקוראת. בשני המצבים, העולה משמשת כקוראת המייצגת את הקהילה, על אף נוכחותו של בעל הקורא.

קיומו של בעל קורא פותר את החשש שמא אדם שאינו בקיא בקריאה יקרא בתורה, וכך ניתן להקפיד שהקריאה תיעשה באופן הראוי והטוב ביותר. אך מושג כבוד הציבור אינו מתייחס ליכולות הקריאה של נשים, אלא להשלכות הציבוריות של ייצוג על ידי נשים במצווה זו, ולכן הוא נשאר במקומו.

ב. שינוי חברתי – בדרך כלל, גזירות חז"ל נותרות בתוקף ואינן משתנות אפילו אם הסיבה שבגללה הן תוקנו אינה רלוונטית יותר:

רמב"ם הלכות ממרים ב, ב

ג. טקסים קהילתיים מטבעם – אולי העניין רלוונטי להוצאה ידי חובה במצוות ציבוריות מטבען. בעיית הצניעות קיימת במסגרת בציבורית ללא קשר לשאלה אם הטקס המדובר הוא קהילתי מטבעו. לכן, לפי שיטה זו, החשש העיקרי הוא ככל הנראה לזלזול והקלת ראש במצווה במיוחד כאשר הטקס מחייב מניין. קריאת התורה היא מטבעה מצווה ציבורית וקהילתית. למרות זאת, כפי שנראה, מספר פוסקי הלכה ניסו להראות כי כבוד הציבור, ובעצם גם קריאתה של אישה בתורה, מהווים פחות בעיה במסגרת פרטית יותר כמו מניין משפחתי.

בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזרה ואותו המנהג... אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם...

הלכה זו מגבילה אף יותר את ההשלכות הפוטנציאליות של ההצעה שראינו לעיל, שלפיה כבוד הציבור הוא מושג חברתי. ישנם רבנים, והרב שפרבר הוא הבולט מביניהם, המתייחסים לכבוד הציבור כאל עניין חברתי ומשום כך טוענים שמושג זה אינו רלוונטי יותר.²⁹

הרב דניאל שפרבר, דרכה של הלכה: קריאת נשים בתורה (ירושלים: ראובן מס, 2007), עמ' 39

אחרי הכל, בישראל אשה יכולה לשמש כמבקרת המדינה, שופטת בבית המשפט העליון, שר בממשלה או אפילו ראש ממשלה, ואין אנו – כיחידים ובציבור – חשים עלבון מכך. אולי באמת, אם כן, מושג זה אינו תקף בציבור של ימינו, אלא אם כן נראה אותו כאיסור מוחלט.

כפי שראינו, גישה חברתית כזו אינה עולה בקנה אחד עם החששות ההלכתיים העולים בשיח המסורתי לגבי צניעות, רמיזה לחוסר כשירות לקרוא בתורה או רפיון ביחס למצווה. בכל מקרה, הרב שפרבר מכיר בכך שהסתמכותו על שינוי ההלכה בעקבות שינוי במעמד חברתי תלויה בטענתו שכבוד הציבור אינו איסור מוחלט.³⁰

הרב ירמיהו וידר מסביר כיצד ההלכה בנוגע לתקנות חז"ל, שנותרות בתוקף גם כשטעמן כבר פחות רלוונטי, משפיעה על הטיעון שכבוד הציבור תלוי במעמד חברתי:³¹

הרב ירמיהו וידר, 'עליות לנשים בהלכה', בלוג 31.10.16
....אף על פי שתקנות חז"ל יכולות לשקף או לנבוע מחששות שאינם קיימים יותר, התקנות הללו עדיין נשארות בעלות תוקף הלכתי, למעט... אם מנהג קהילתי מתנגש איתן, או אם קיימת הוכחה מן הגמרא שהאיסור הוא בעל תוקף רק כאשר החשש שממנו הוא נבע מתקיים, או אם ניסוח האיסור מרמז למגבלה כלשהי. אף אחד מהתנאים האלו אינו נמצא במקרה של התקנה נגד עליית נשים לתורה. לא משנה איך אנחנו יכולים לפרש את החשש של כבוד הציבור או לבחון את הרלוונטיות שלו לימינו, לפי כללים מסורתיים של פסיקת ההלכה האיסור מדרבנן על עליית נשים לתורה נשאר בתוקף.

בית פרטי לעומת בית הכנסת

לאורך הדורות הציעו מספר רבנים כי היישום של עקרון כבוד הציבור לא יחול במלואו במניין קטן, ארעי ולא רשמי בבית פרטי. ראשון בשם רבי דוד בן שמואל מאסטלה מציג שיטה זו (לצד אחרים שנותרו שמרנים יותר):³²

²⁹ הרב מנדל שפירא, "קריאת התורה על ידי נשים: ניתוח הלכתי". *The Edah Journal*, 1:2, 2001. ניתן למצוא כאן.
³⁰ ראו הערה 3. מעניין לראות שבמקום אחר הוא הציע שקריאת נשים בתורה היא מצב שעליו פסיקת הרמב"ם כפי שאנו מבינים אותה בדרך כלל אינה חלה:

הרב דניאל שפרבר, 'The Kabbalat Shabbat Memorandum', The Seforim Blog 12.6.2013
....גם אם היינו מפרשים זאת, כפי שעושים אחרים, כגזירה, הרי שזוהי גזירה עם טעם. כעת קיימת מחלוקת ידועה בין הרמב"ם והראב"ד האם כאשר סיבת הגזירה אינה רלוונטית עוד, הגזירה עדיין בתוקף; הרמב"ם פוסק שכן והראב"ד חולק עליו. אמנם במחלוקות מעין אלה אנו פוסקים לפי הרמב"ם, אך באותה מידה ייתכן שהוא אינו צודק. ייתכן ועמדת הראב"ד נכונה יותר... יתרה מזאת, רבי יוסף מסס מוסיף שיקול נוסף, הטוען כי גם לפי דעת הרמב"ם, עיקרון זה חל רק כאשר קיים חשש לפיו הסיבה המקורית עשויה להוסיף להיות רלוונטית בעתיד... גם כאן אנו יכולים להיות בטוחים למדי שבחברה המודרנית שאנו חיים בה כבוד הציבור לא ייפגע מעלית אישה לתורה גם בעתיד...

³¹ ניתן למצוא כאן.

³² ניתן למצוא כאן.

ספר הבתים בית תפילה ח קריאת התורה, שער שני ו
יש מן הגדולים שכתב שהמתפללין בבתייהם בעשרה אשה קוראה שם בתורה, שלא נקרא צבור
אלא כשמתפללין בבית הכנסת.

טענתו היא שההגדרה ההלכתית של מניין כציבור תלויה בהיותו בבית הכנסת. טענה זו נוגדת את
ההלכה המקובלת. הטור כותב זאת בבירור:

טור או"ח תרצא
ולי נראה דכל י' מקרי צבור לכל דבר ואין חילוק אם הם בב"ה [בבית הכנסת] או לא.

אומנם, ייתכן שלפי הגישה שכבוד הציבור הוא עניין של צניעות אפשר לטעון טענה קצת שונה, שכללי
הצניעות במניין פרטי אינם זהים לכללי הצניעות בבית הכנסת.

כך למשל, הרב יעקב עמדין טוען שהמנהג שאב טרי עולה לתורה לאחר לידת ילדו בא במקום הקרבת
קורבן יולדת הכתוב בתורה. על כן, אם האב אינו יכול לקרוא, הרב עמדין מציע לאפשר ליולדת לקרוא
בתורה בעצמה במניין ביתי, אם רבנים נוספים יסכימו עמו:

הרב יעקב עמדין, בירת מגדל עוז שוקת ב ט-י
ביום שהולכת היולדת לבה"כ [לבית הכנסת] בעלה הוא חייב לעלות לתורה... חייב דבעל יולדת
שעשאוהו זכר להבאת קרבן יש בו קפידא. ונראה דכשמתפללין וקורין עשרה בצמצום בבית
היולדת ואין בעלה כאן יש להעמיד הדבר על הדין שאשה עולה וקוראה בתורה כה"ג [כהאי
גוונא] אע"ג [אף על גב] שאמרו חכמים לא תקרא בצבור מפני הכבוד לא אמרו אלא בקהל רב
ושלא לעשות תדיר אבל בהאי גוונא דהויא מילתא דלא שכיחא ומשום תקנתא דידה איכא
למימר לא גזרו... ובאופן זה כדעבד דמי כך דעתי נוטה אם יסכימו עמי חברי...

אף שהרב עמדין מציג הלכה זו כמעין מצב של בדיעבד (נדון בכך בהמשך), הוא מציע גם כי אין חוששים
לכבוד הציבור במניין ביתי באותה מידה של חשש לכבוד הציבור בבית הכנסת. הדבר מתיישב עם
השקפתו של הרב עמדין כי השורש של כבוד הציבור נטוע בצניעות, משום שהמרחב הביתי יוצר פחות
חששות של צניעות מאשר המרחב ציבורי. ואכן [למדנו](#) שייתכן שיכולה להיות גמישות רבה יותר בנוגע
למחיצה במניין ארעי ופרטי.

הרב בן ציון אבא שאול מציע הצעה דומה: שמניין משפחתי המתקיים בבית הוא מסגרת גמישה יותר,
אפילו מבלי להגדיר זאת כשעת הדחק.³³ בתגובה, הרב עובדיה יוסף דוחה בתוקף רעיון זה.³⁴

הרב הנקין הציע שבמניין פרטי יהיה אפשר למחול על כבוד הציבור (הנושא הבא במאמר). אך למרות
שלבסוף הוא מצהיר שלא היה מוחה על קריאת התורה בתנאים הללו, הוא לא כותב שיתמוך בכך.³⁵

³³ שו"ת אור לציון ב הערות פרק ט

ואגב יש להעיר במה שכתב מרן בשו"ע [בשלחן ערוך] בסימן רפ"ב סעיף ג', הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה
וקטן שיודע למי מברכין, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בציבור מפני כבוד הציבור. וצריך עיון, שאם עכ"פ [על
כל פנים] אין אשה עולה מפני כבוד הציבור, מאי נפק"מ [נפקא מינה] שאשה עולה למנין שבעה, ולשם מה כתב
מרן הלכה זו. ולכן היה נראה לומר שנפק"מ [שנפקא מינה] במקום שאין חשש משום כבוד הציבור, כגון במקום
שהמתפללים הם בני משפחה אחת, והאשה היא ראש הבית וכל שאר המתפללים הם בניה ונכדיה, שאז אין
חסרון כבוד הציבור במה שתעלה לתורה, בכה"ג [בכהאי גוונא] שפיר יכולה לעלות לתורה ולהצטרף למנין שבעה.
ולמעשה צ"ע [צריך עיון].

³⁴ שו"ת יביע אומר ט אורח חיים קח, עד

ומה שהעיר המחבר בביאורים... והקשה שמכיון שעכ"פ [שעל כל פנים] אין האשה עולה מפני כבוד הציבור, מאי
נפקא מינה שאשה עולה למנין שבעה, ולשם מה כתב מרן הלכה זו. ולק"מ [ולא קשיא מיד], שיש לומר ע"פ מ"ש
[על פי מה שכתב] הגאון רבי דוד פארדו בספר חסדי דוד על התוספתא (מגילה פ"ג, דף קו ע"ד), שאם עלתה
לס"ת [לספר תורה] מעצמה לא תרד...

³⁵ הרב יהודה הנקין, "קריאת התורה: היכן אנו עומדים כיום", Edah Journal 1:2, עמ' 3, 6.

הצעתי את ההסבר הבא: אסור לאישה לקרוא בתורה משום כבוד הציבור, עליו ניתן למחול; עם זאת, ויתור כזה
דורש הסכמה גורפת של כל הקהילה. אין אפשרות להניח כי הסכמה כזו קיימת בקרב ציבור המתפללים; אולם,

לסיכום, אף שכמה פוסקים העלו את האפשרות התיאורטית של קריאת נשים במניין ביתי או משפחתי, הם לא הוציאו פסק ברור ומעשי המתיר זאת.

מחילה על כבוד הציבור

מה יקרה אם קהילה תבקש למחול על כבוד הציבור? באופן כללי, אדם יכול לבחור למחול על כבודו ולוותר עליו. כך למשל, אמא יכולה למחול על חובת ילדיה לעמוד לכבודה כאשר היא נכנסת לחדר.³⁶ האם ייתכן ויתור דומה בקנה מידה קהילתי על כבוד הציבור? האם ויתור קהילתי שכזה יועיל בנוגע לקריאת נשים בתורה?

שאלות אלו מכילות אתגר כפול. ראשית, רק בשנים האחרונות עלתה לדיון האפשרות של מחילה על כבוד הציבור במטרה לאפשר לנשים לקרוא כחלק מקריאת התורה. שנית, כפי שראינו, משמעותו של כבוד הציבור תלויה בהקשר, ולכן אי אפשר להחיל בוודאות את הפסיקות שניתנו במקרים אחרים על עניין זה.

השלכות

במצבים שבהם תיגרם טרחה ברורה לציבור, כמו גלילת ספר התורה בזמן הקריאה, פוסקי הלכה מתירים למחול על כבוד הציבור.³⁷ יש המתירים גם קריאת התורה מחומשים:

הלכות קטנות למרדכי (מנחות) פרק הקומץ רבה [רמז תתקנב]
אמרינן פרק הניזקין מהו לקרות בחומשים להוציא הצבור ומסיק דלא מפני כבוד הצבור ומשמע דאם מחלו הצבור על כבודם שרי.

הפרי חדש מתייחס לפסיקה זו בנוגע לחומשים כאל בסיס למחילה על כבוד הציבור בכל המקרים.

פרי חדש אורח חיים נג, ו
אבל לפי טעם כבוד צבור כל דמחיל הצבור על כבודם רשאים לדעת רבינו ירוחם והמרדכי.

לעומתו, פוסקים אחרים, והשולחן ערוך ביניהם, דוחים את הפסק שלפיו ניתן לקרוא מחומשים:

שולחן ערוך אורח חיים קמג, ב-ג
אם כתבו כל חומש לבדו, אפילו בגלילה כספר תורה, אין קורין בו עד שיהיו כל חמשה חומשים תפורים ביחד.... אפילו בכפרים שאין נמצא להם ס"ת [ספר תורה] כשר, אין מברכין עליו.

אם המחילה על כבוד הציבור אינה חלה על קריאה מחומשים, אז יהיה קשה לאמץ את ההיתר הנרחב של הפרי חדש.

במקרה של מניין פרטי, אם מישהו מתנגד לקריאה של אישה בתורה, הוא יבחר שלא להתפלל שם אלא במניין המרכזי, ובכך ניתן לקבוע מחילה על כבוד הציבור. הדבר מתבסס על ההנחה כי ניתן לוותר על גזירת חז"ל של כבוד הציבור, וכי ויתור כזה דורש הסכמה גורפת ולא רוב רגיל; יש צורך בביסוס נקודה זו... אם הדבר נעשה בלא רעש וצלצולים, אישה המקבלת מדי פעם עליה במניין פרטי המתקיים בשבת בבית ולא בבית הכנסת, עשוי להיות אירוע שניתן לעודד, או לפחות להעלים ממנו עין.

³⁶ קידושין לג ע"ב

דאמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, קום מקמי אבוך.

קידושין לב ע"א

אמר רב חסדא: האב שמחל על כבודו, כבודו מחול

³⁷ כך למשל, המגן אברהם מניח שזהו המצב בבית הכנסת שבו אין מספיק ספרי תורה כדי להכין מראש ספר תורה גלול לכל אחת מהפרשיות והמפטירים שצריך לקרוא באותה השבת.

מגן אברהם קמז, ז

בבה"כ [בבית הכנסת] דיש מתי מעט ומסתמא מוחלין על כבודם כדי לקיים קריאת המפטיר דשבת ור"ח [וראש חודש] ומפטיר די"ט [דיום טוב]...

השלכה אפשרית של מחילה קהילתית על כבוד הציבור נוגעת לשאלה האם הציבור יכול לאפשר לאדם שטרם הגיע לבגרות גופנית מלאה (הנמדדת בכך שלאדם יהיה זקן מלא) לשמש כשליח ציבור.³⁸ שליח הציבור הקבוע הוא בעל חשיבות קהילתית, הוא מייצג את הקהילה כולה.³⁹

השולחן ערוך מתיר לצעיר לשמש כחזן רק מדי פעם, ופוסק שלא ימנו אותו באופן קבוע, שכן הדבר יצריך מחילה על כבוד הציבור.

שולחן ערוך או"ח נג, ו
אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו, מפני כבוד הציבור. אבל באקראי, משהביא שתי שערות יוכל לירד לפני התיבה, ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור....

אחרונים רבים פוסקים לפי שיטה זו, אם כי עדיין קיימת אפשרות למחול על כבוד הציבור במקרים אחרים, תלוי במקרה.⁴⁰

כבוד הציבור כעניין רוחני-מופשט

בדיון לגבי שליח ציבור צעיר, הב"ח טוען כי לעולם לא ניתן למחול על כבוד הציבור.

ב"ח אורח חיים סימן נג
ואין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו וכו'. ... ולפע"ד [ולפי עניות דעתי] נראה דאף להרמב"ם והרשב"א לא מהני מחילת הציבור דאין פירוש מפני כבוד הציבור שהוא כנגד כבודם לפני בני אדם שתועיל בו מחילת הציבור אלא פירוש שאין זה כבוד הציבור שישלחו לפניו יתעלה מי שאין

³⁸ הגמרא אינה מתייחסת לכך כאל מקרה של כבוד הציבור, אף שהרמב"ם וראשונים אחרים כן.

חולין כד ע"ב

ת"ר [תנו רבנן]: נתמלא זקנו, ראוי ליעשות שליח ציבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו.

³⁹ הרמב"ם פוסק כי אסור לנער לשמש כשליח ציבור משום כבוד הציבור:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים ח:יא

... ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ [אף על פי] שהוא חכם גדול לא יהא ש"ץ [שליח ציבור] מפני כבוד ציבור... רבנו אשר פוסק כי נער יכול לשמש כשליח ציבור במקרים מסוימים, אף שפסיקתו אינה מזכירה את כבוד הציבור: שו"ת הרא"ש כלל ד, יז

וששאלת: מי שלא נתמלא זקנו, כמה פעמים יכול להתפלל באקראי? דע, שיכול להתפלל באקראי כאחד מבני העיר, שמתפלל כשיעלה על לבו; ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור...

לפי הבית יוסף, שתי הפסיקות הללו משקפות שתי עמדות שונות לגבי האפשרות למחול על כבוד הציבור. הוא מראה כי הרמב"ם רומז על כבוד הציבור במקרה זה, ורבנו אשר והטור מרמזים על כך שקהילה אינה יכולה למחול על כבודה באופן גורף.

בית יוסף אורח חיים סימן נג

ולפי זה [הרמב"ם] אם רצו הציבור למחול על כבודם נראה שהרשות בידם: אבל הרא"ש כתב בתשובה כלל ד' (ס' יז) שמי שלא נתמלא זקנו יכול להתפלל באקראי כאחד מבני העיר שמתפלל כשיעלה על לבו ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור... וזהו שכתב רבינו... משמע שאע"פ [שאף על פי] שהציבור מוחלים על כבודם אין למנותו וכן נראה ג"כ [גם כן] מדברי הרא"ש שכתב רבינו.

אין זה ברור על סמך מה מסיק הבית יוסף את מסקנתו מדברי הרמב"ם. המסקנה השנייה ברורה יותר: הראש והטור אוסרים במפורש על מינוי ציבורי, כנראה משום שאין קהילה יכולה למחול על כבוד הציבור במקרה זה.

⁴⁰ ערוך השולחן או"ח נג, י

אין ממנין לש"ץ [לשליח ציבור] קבוע אלא מי שנתמלא זקנו כלומר שיש לו זקן שזה נקרא איש בשנים אבל לא בפחות מכן שאין זה כבוד צבור כלומר שאינו מכבוד שמים שיהיה שלוחם של הציבור נער ורך בשנים ולכן אפילו ברצון הציבור אין ביכולתו להיות ש"ץ [שליח ציבור] קבוע...

משנה ברורה נג, כג

הציבור – ואין הציבור יכולים למחול על כבודם בזה.

עם זאת, המגן אברהם מציע כי ייתכן שהוא יתיר לוותר על כבוד הציבור במקרים אחרים.

מגן אברהם נג, ט

מפני כבוד הציבור. ואם רצו הציבור למחול על כבודם רשאים (ש"ג וכו' הר"י לדעת הרמב"ם) אבל ממ"ש [ממה שכתוב] בסמוך שלא יתמנה מפי הציבור משמע אפילו [הציבור מוחלין אסור וכו' הב"ח עב"י] [וכך כתב הב"ח על בית יוסף] ומ"מ [ומכל מקום] לכתחלה אין לעשות כן.

לו הדרת פנים להליץ על הצבור...ותו דאם כן כל הני תקנות שתקנו חכמים מפני כבוד צבור...אם אתה אומר דרשאי למחול א"כ [אם כן] לא הועילו בתקנתם כלום דכל צבור יהיו מוחלים. ותו דנעשו ישראל "אגודות אגודות" צבור זה ימחול וצבור זה לא ימחול אלא ודאי אין בידם למחול לעקור תקנת חכמים... שאין יכולין למחול על מה שאינו כבוד צבור שישלחו לפניו יתעלה וכו' כאילו אין חוששין על מה שאינו נוח ומקובל לפניו יתעלה.

נראה כי הב"ח מתייחס לכל המקרים של כבוד הציבור כאל כללים קבועים המשקפים את מה שמקובל לפני הקב"ה, ובשל כך לא ניתן לשנותם אחרי שהם נקבעים. הוא מוסיף כי מתן האפשרות לקהילה מסוימת למחול על כבוד הציבור יוביל לחוסר אחידות, עניין שהוא מקשר לאיסור "לא תתגודדו" (דברים י"ד, א').⁴¹

האם שונות מובילה תמיד לחוסר אחידות?

אף שמבחינה הלכתית קיימת שמרנות רבה סביב מנהגי בית הכנסת, בכל זאת יש מגוון מנהגים מקובלים בקהילות שונות, בתוך גבולות ההלכה. מנהגים אלו כוללים את נוסח התפילות, אילו תפילות נכללות או מושמטות מהתפילה, כמה שרים, גובה וסגנון המחיצה, ותפקיד הנשים בבית הכנסת.

על אף קיומם של ההבדלים הללו, התפילות בבתי כנסת אורתודוקסיים נותרו דומות למדי בקהילות שונות. נקודה זו עשויה להיות טיעון נגד הנחלת שינויים העלולים לפצל את העולם הדתי.

ד"ר טובה הרטמן, מייסדת המניין המשותף "שירה חדשה" בירושלים, מתארת את הדחף להקמתו כצורך לעסוק ב'משהו חדש', משהו מעבר לטווח הנוהג הקיים בבתי הכנסת האורתודוקסים המוכרים לה:⁴²

ד"ר טובה הרטמן, מצוטטת אצל אמנדה בורשל דן, 'אורתודוקסי', נפרד – וכמעט שווה, Times of Israel 21.11.2013
ניסיתי להנחיל שינויים בבתי כנסת רגילים [אורתודוקסיים] ולא הצלחתי, ואמרתי אם הם לא משתנים אז חייבים אנו לעשות משהו חדש.

כאשר נוצרת תנועה כזו מתוך החוויה של עזיבת בית הכנסת המסורתי, היא גורמת למתח כלשהו בקרב הקהילה. עם זאת, חלק מהדחף למהלך כזה הוא המתח שנוצר בקרב אלו המרגישים מלכתחילה תחושת ניכור בבית הכנסת.

הניסיון לשילוב לא יכול לבוא על חשבון ההלכה. במצב שבו חברי קהילה שוקלים לעזוב את בית הכנסת בעקבות מנהג מסוים, הציבור יכול לחתור לאחידות באמצעות יחס מכיל ככל האפשר לחברי הקהילה, לאור ההלכה.

ייתכן שגישתו של הב"ח נובעת מראיית הציבור כישות רוחנית-מופשטת העומדת לפני ה', ולא רק כאוסף של אנשים מסוימים. התפארת ישראל מרמז על דבר דומה בפירושו למשנה:

תפארת ישראל – יכין מגילה ד, ו, מה
ונ"ל [ונראה לי] דכל כבוד הצבור, אין ר"ל [רצונו לומר] כבוד של הצבור שראוי להם, אלא ר"ל [רצונו לומר] הכבוד שחייבין הצבור לכבד את ה', שראוי להיות כראוי, ונ"מ [ונפקא מינה] שאין יכולים למחול...

כבוד הציבור, אם כן, אינו עוסק בקהילה מסוימת ובכבוד חבריה, או בענייני כבוד סובייקטיביים, אלא

⁴¹ ייתכן שהוא מתייחס יותר לרוח ההלכה מאשר לעבירה על איסור בפועל. ראו דיון בגורמים השונים הרלוונטיים למסגרת בית הכנסת ביחווה דעת, כרך ד, לו.

יבמות יג ע"ב

לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות.

⁴² ניתן למצוא כאן.

באופן שבו מניין אמור לייצג את כלל ישראל בפני ה'.

הרש"ר הירש מדבר כך על המושג 'ציבור' בפירושו לתורה:⁴³

הרב שמשון רפאל הירש, ויקרא י', ו
גם העם אינו יודע מוות, אין הציבור מת[ים] (הוריות ו, א), בו חיים כל הדורות שעברו ומתו
פורחים כל הבאים; בהווה, בכל עת עבר ועתיד.

לפי הרש"ר הירש, הציבור היהודי הוא מושג מופשט ונצחי, וכך גם הערכים הרוחניים שבליבו. אם כך, גם כבוד הציבור יכול להיות נצחי.

קריאה זו מתיישבת היטב עם הרעיון שכבוד הציבור נועד למנוע רפיון בשמירת המצוות בקרב הקהילה. כהתגלמות המטאפיזית של העם היהודי לפני ה', הציבור אחראי לעמוד בנורמות שנקבעו לו.

נראה כי טיעונו של הרב"ח נגד המחילה על כבוד הציבור מתעלם מההבחנות האפשריות בין מקרים שונים של כבוד הציבור. האם מקרים הנוגעים לטרחת דציבור באמת קשורים לאופיו הרוחני של הציבור?

בניסיון לשקף את ההבחנות בין מקרים שונים, הט"ז משנה את טיעונו של הרב"ח. לדעתו, כבוד הציבור גמיש ותלוי בנוהג המקום בחלק מן המקרים. אך במקרים אחרים, כבוד הציבור הוא מוחלט וקשור בכבוד שמיים. במקרים אלו הסטנדרט המופשט של כבוד שמיים קובע את נורמות הכבוד המצופות מן הציבור:

ט"ז אורח חיים סימן נג

...דודאי אף להרמב"ם לא מהני מחילה דודאי כבוד הצבור בזה הוא כבוד שמים שמתכונני[ם]
לכבוד הש"י [השם יתברך] בש"ץ [בשליח ציבור] שהוא ראוי להיות מליץ בעד הקהל נגדו
ית[ברך]...אלא ודאי שלא מהני מחילה בדברים אלו שנוגעים בכבוד שמים.

לפי שיטת הרב"ח, לא ניתן למחול על כבוד הציבור כדי להתיר לנשים לקרוא בקריאת התורה. הט"ז מחזיר אותנו לשאלה האם קריאת התורה של נשים נחשבת למצב שבו הקהילה יכולה למחול על כבודה, או שזהו אינו כבוד שלהם שהם מוחלים עליו, כי אם כבוד שמיים. כאמור לעיל, אין אינדיקציה ברורה או תקדים הלכתי לכך שקהילה תוכל למחול על כבוד הציבור למטרה זו.

בדיעבד ובשעת הדחק

גם כאשר לא ניתן לוותר על הלכה הקשורה בכבוד הציבור, ישנם מקרים שבהם כבוד הציבור לא יחול: במצב שהוא בדיעבד או בשעת הדחק (אלוהי ההלכה מתייחסת כאל בדיעבד).⁴⁴

לא כל הפוסקים מסכימים שמצב שבדיעבד משפיע על כבוד הציבור. המעשה רוקח טוען שהרמב"ם, בכך שהוא אינו מזכיר אפשרות תיאורטית של קריאת התורה על ידי נשים, פוסל זאת באופן מוחלט אפילו בדיעבד ובשעת הדחק.⁴⁵ אם כן, קהילה שבה אישה קראה בתורה תזדקק לקריאה חוזרת של

⁴³ הרש"ר הירש מרחיב אף יותר כאן: (כפי שתורגם על ידי פרופ' מרדכי ברויאר)

רש"ר הירש במדבר פרק ט פסוק ב

סוף היחיד למות; כנגד זה "אין הציבור מתים" (תמורה טו ע"ב), ובאחדות הופעתו הוא נצחי, בן אלמוות. אך בכך הרי הכלל - כפי שהוא מופיע בקרבנות שזמן קבוע - הוא עדות נאמנה על מעמדו הרוחני - אלוהי של האדם בעל החירות המוסרית, מעמד שהוא למעלה מטומאת מת ולמוות אין שליטה עליו. כי לא הצד הגופני, שיתם במוות, אלא היסוד הרוחני האלוהי של האדם הוא המאחד את הרבים והופך אותם לציבור; בו גם היחיד המבטל עצמו לכלל יחיה לעד במסגרת הכלל; חיו נמשכים גם אחרי מותו הגופני, שהרי עדיין קיימים הערכים הרוחניים האלוהיים שהשפיעם לכלל בימי חלדו, ובאלה עודנו חי בעולם הזה ופעולתו עומדת לעד.

⁴⁴ תפארת ישראל כלכלת שבת כללי הטמנה ובישולי שבת

וכל שעת הדחק כדיעבד דמי

⁴⁵ מעשה רוקח על הרמב"ם הלכות תפילה יב, יז

אותו חלק בפרשה על ידי גבר כדי לצאת ידי חובת קריאת התורה.⁴⁶

לעומת זאת, אלו שפוסקים כמו השולחן ערוך, שאכן מזכיר את האפשרות שאישה תוכל להיספר כחלק משבעת הקוראים בתורה, יכולים לטעון שקריאת התורה על ידי נשים מותרת בדיעבד או בשעת הדחק.⁴⁷ (ראו לעיל את דבריו של הרב עובדיה יוסף המסיק מסקנות דומות).

ערוך השולחן מצטט את הרמ"א בפסיקתו שנשים ועבדים מנועים מלקרוא בתורה משום כבוד הציבור רק לכתחילה, אך לא בדיעבד.⁴⁸

ערוך השולחן אורח חיים רפב, י' ובירושלמי דמגילה [פ"ד ה"ג] איתא דעבד עולה למניין שבעה ע"ש [עיין שם] וכתב רבינו הרמ"א דדינו כאשה, כלומר שלכתחילה לא יעלה מפני כבוד הציבור.

מה על אישה לעשות בדיעבד אם קראו לה לעלות לתורה? הרב דוד פרדו סובר שאם אישה נקראה לעלות לתורה, היא מחויבת להשלים את הקריאה,⁴⁹ ואם כבר עלתה לתורה מיוזמתה מותר לה לקרוא.

חסדי דוד תוספתא מגילה שם ונראה דע"פ [דעל כל פנים] 'אם עלתה לא תרד' הואיל ומדינא עולה למנין... וטפי משמע הכי מל[שון] התוס[פות] שלפנינו ד"אין מביאין את האשה לקרות" הא עלתה מעצמה עלתה הואיל ואינו אלא מפני כבוד הצבור.

יותר קרוב לזמננו, הרב עובדיה יוסף פסק גם הוא כי אישה רשאית לקרוא בדיעבד, לאחר שקראו לה או התחילה לקרוא.⁵⁰ לא הוא ולא הרב פרדו מתירים לאישה לעלות מיוזמתה או לציבור לקרוא לאישה לעלות לתורה.

מה בנוגע לשעת הדחק? דוגמה בולטת לכך היא עיר של כוהנים. בדרך כלל, כוהנים אינם יכולים לעלות לתורה מהעלייה השלישית עד השביעית, מחשש שהדבר יוביל לספק בשושלת הכהונה שלהם.⁵¹ משום כך, עיר שבה כל הגברים הם כוהנים, נמצאת בשעת הדחק בקריאת התורה. המהר"ם פוסק שבמקרה כזה אישה רשאית לעלות לתורה ולקרות, שהרי לא קיימת אפשרות אחרת:⁵²

ורבינו [=רמב"ם] כתב קיצור הדין ד'אשה לא תקרא מפני כבוד הצבור' א"כ [אם כן] נאסר לגמרי.
⁴⁶ ניתן להסיק זאת גם מדברי הסמ"ג, כאשר בדיונו בנוגע לקריאת התורה הוא אפילו לא מזכיר את האפשרות שאשה תקרא בתורה:

ספר מצוות גדול עשין סימן יט
וקטן היודע לקרות ויודע למי מברכים עולה בשבעה למניין
⁴⁷ שולחן ערוך או"ח רפב, ג
הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה וקטן שידוע למי מברכין, אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור. הגה:... ודין עבד כנעני כדן אשה...
⁴⁸ ההשוואה בין נשים לעבדים שכיחה למדי, שכן שניהם פטורים בדרך כלל [ממצוות עשה שהזמן גרמן](#).

⁴⁹ בגמרא מובא כי ראוי שמי שנקרא לעלות לתורה לא יסרב לכך:
ברכות נה ע"א
ואמר רב יהודה, שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא... דכתיב כי הוא חייך וארך ימיו.
⁵⁰ הרב פנחס פרץ, משיעורי מר"ן הראש"ל רב עובדיה יוסף, שנה ראשונה, שיעור י"ט

עוד נפקא מינא יש בזה, כתב בספר חסדי דוד (להגאון רבי דוד פארדו), דאף שזה בזיון לציבור שאשה תעלה לתורה, אם כבר קראו בשמה תעלה. אף לדידן אין נפק"מ [נפקא מינה] דאין אנו נוהגים כיום לקרוא בשם העולה לתורה, (ולמנהג אשכנזים קוראים בשם העולה)....

⁵¹ רמ"א שולחן ערוך או"ח קלה, י'
ו"א [ויש אומרים] דאין לקרות כהן או לוי למנין שבעה, אבל לאחר שנשלם המנין יכולים לקרות כהן או לוי... וכן נוהגין במדינות אלו.

⁵² ההלכה למעשה במקרה זה מסתמכת על שיטת הרשב"א, שלפיה עליית כהנים בכל העליות מותרת בנסיבות הללו, משום שבמצב זה העלייה אינה מעידה על פגם בשושלת שלהם:
שו"ת הרשב"א א, תשלג

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד (ד' פראג) קח ועיר שכולה כהנים ואין בה [אפי' לו] ישראל אחד נ"ל [נראה לי] דכהן קורא פעמים ושוב יקרא נשים דהכל משלימי[ם] למנין ז' אפי' לו] עבד ושפחה וקטן (מגילה כ"ג ע"א)... ונהי דמסיק עלה אבל אמרו חכמי[ם] לא תקרא אשה בתורה מפני כבוד הצבור היכא דלא אפשר ידחה כבוד הצבור מפני פגם כהנים הקוראים...

אף אחת מן הפסיקות הללו אינה מאפשרת לנשים לקרוא בתורה בנסיבות רגילות. הרב שפרבר טוען כי המוסכמה שכבוד הציבור אינו חל בשעת הדחק מערערת את העיקרון כולו, והופכת את כבוד הציבור להמלצה בלבד.⁵³ עם זאת, מקובל בהלכה כי איסורי דרבנן אסורים לכתחילה אך מותרים בדיעבד:

שו"ת מנחת יצחק ב, יא
הא דאמרו חכמים לכתחילה אסור לא מחמת ספיקא אלא כך גזרו חכמים לכתחי[לה] אסור ודיעבד שרי, הנה הלכתחילה הוא ודאי אסור לכתחילה, והדיעבד הוא ודאי מותר בדיעבד...

האם קושי לקבל הלכה בקהילה מסוימת יכול להיחשב כשעת הדחק?
בעבור רבות מקהילות היהדות האורתודוקסית, האפשרות המעשית שאישה תקרא בתורה אינה אפילו נושא לדיון. לצד זאת, בקהילות מסוימות נשים וגברים מוטרדים או אפילו חשים ריחוק מהתורה משום שנשים אינן רשאיות לקרוא בתורה.

האם קהילה הנתונה במצוקה כזו נחשבת כמצויה במצב תמידי של שעת הדחק, שבו ניתן להניח בצד את שיקולי כבוד הציבור ולאפשר לנשים לקרוא?

קשה להגדיר מצב מתמשך של קהילה כ"שעת דחק" כך שידחוק הצידה הלכה מוכרת.

האם קיים תקדים לכך לאחר תקופת האמוראים? אכן הונחלו מספר שינויים במנהגי בית הכנסת מתוך רגישות קהילתית.

תרומת הדשן מתיר לנשים להגיע לבית הכנסת בזמן נידה. יחד עם זאת, הוא מציין כי נשים לא באו לבית הכנסת בשל מנהג ולא בגלל איסור הלכתי. (הרחבה נוספת על מנהג זה ניתן למצוא כאן).

כך גם שו"ת שרידי אש מתיר לנשים וגברים לשיר זמירות יחד, וטוען שהסיבה שלא לעשות זאת נבעה ממנהג וכי השירה המשותפת למעשה נמצאת בגבולות ההלכה הנורמטיביים כפי שהייתה נהוגה בגרמניה. (הרחבה נוספת ראו כאן וכאן).

אף אחד מן המקרים הללו אינו מספק תקדים לביטול כבוד הציבור, משום ששתי הדוגמאות מציגות מנהג ולא הלכה. כמו כן, גם במקרים הללו השינויים במנהגים התבצעו רק בעקבות קבלת תמיכה מגדולי הפוסקים.

אנו מוצאים תקדים אפשרי אחד בפסיקתו של החפץ חיים לגבי תלמוד תורה לנשים, שבה התיר לנשים ללמוד חלקים נוספים בתורה מעבר למה שהיה מקובל לפני כן וגם תמך בעבודתה של שרה שנירר בשטח. אף שהתומכים בתלמוד תורה לנשים טענו שניתן לראות לימוד תורה לנשים כדבר שנמצא בתוך גבולות ההלכה המקובלים, החפץ חיים מתייחס לפסיקתו זו כאל התנתקות מהעבר לאור סיכון מתמשך לעתידה של קהילת העם היהודי.

ומכאן נלמוד שבמקום שהם כלם כהנים הרי הם קוראין כהן אחר כהן. דכיון דהכל יודעין שכלם כהנים אין בו משום פגם כלל.

⁵³ הרב דניאל שפרבר, דרכה של הלכה עמ' 33

...משום כבוד הציבור לא קוראים קריאת התורה מתוך חומש מודפס, אולם אם אין ספר תורה – הדבר מותר ומחויב. נראה אם כן כי ישנם מקרים בהם "כבוד הציבור" נדחה הצידה, משום שאינו באמת איסור, אלא סוג המלצה לציבור, מעין "es passt nicht" ("אין זה ראוי והולם"), ואינו איסור מוחלט.

עם זאת, ללימוד ולשינון תורה על ידי נשים, או לנשים בודדות הלומדות תורה, יש תקדימים רבים מהעבר, מה גם שלימוד תורה אינו משפיע באופן ישיר על תפילות בית הכנסת.

יתרה מזאת, אף בעל סמכות כמו החפץ חיים לא הציע עדיין כי לאור הנסיבות הקיימות כיום אנו עומדים בפני שעת הדחק המאפשרת לנו לדחות את כבוד הציבור כדי שנשים יוכלו לקרוא בתורה באופן קבוע. ההיפך הוא הנכון: עד היום, פוסקי הלכה הביעו חשש מכך שקריאת נשים בתורה תשפיע לרעה על הקהילה הדתית.

כבוד הבריות

גם המושג 'כבוד הבריות' הועלה בשנים האחרונות בהקשר של הדיון ההלכתי על קריאת נשים בתורה. בברייתא מובא כי כבוד הבריות דוחה מספר הלכות. בתחילה נראה כי הברייתא מציעה שכבוד הבריות דוחה אפילו איסורים מדאורייתא, אולם הגמרא ממהרת להבהיר כי כבוד הבריות דוחה רק מצוות דרבנן, המקבלות את תוקפן ההלכתי מ"לא תסור", האיסור לסור מדברי חכמים:

ברכות יט ע"ב

תא שמע: גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה. ואמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'!" תרגמה רב בר שבה קמיה דרב כהנא בלאו ד"לא תסור" [מן הדברים אשר יגידו לך] (דברים ז', יא). אחיכו עליה: לאו דלא תסור דאורייתא היא. אמר רב כהנא: גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה, כל מילי דרבנן אסמיכיהו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו שרו רבנן.

רש"י מסביר שלמען שמירה על כבוד הבריות, חז"ל מוחלים על כבודם כמחוקקים, כך שכבוד הבריות דוחה מצווה דרבנן:

רש"י שם ד"ה כל מילי

רבנן אחלוה ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות, כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכסא לקנוח (שבת פא ע"ב), או מי שנפסקה ציצית טליתו בכרמלית לא הצריכו להניח טליתו שם וליכנס לביתו ערום (מנחות לח ע"א)

בפועל, החלת העיקרון של כבוד הבריות מוגבלת בדרך כלל למקרים המוזכרים בגמרא,⁵⁴ והמקרים הללו מתייחסים לביזוי אקטיבי, פיזי לרוב, ולא לחוסר כבוד.⁵⁵

עם זאת, הרב שפרבר טוען כי יש לפרש את מושג כבוד הבריות באופן נרחב כך שיכלול גם מצוקה רגשית של נשים החשות מודרות מהקריאה בתורה. על כן לדעתו כבוד הבריות דוחה את כבוד הציבור.

הרב דניאל שפרבר, 'כבוד הקהילה וכבוד האדם: נשים וקריאת התורה בציבור', The Edah, Journal 3:2 (2002), עמ' 10-11.

אנו ניצבים בפני התנגשות של שני עקרונות מסוגים שונים – כבוד הציבור (אם אכן קיים) וכבוד הבריות... אנו מדברים על "ספק-שיקול כבוד הציבור", שכן ייתכן בהחלט שהקהילה מחלה על כבודה, או שאינה חשה כלל פגיעה בכבודה בכך שנשים עולות לתורה... יחד עם זאת, אנו יודעים שלנשים רבות יש רצון כן, כמיהה, לקחת חלק פעיל ורוחני בחיי הקהילה ובעיסוקיה, והדרתן מבית הכנסת או ממעורבות בטקסי התפילה גורמת להן צער רב... לפיכך נראה ברור כי כבוד הבריות חייב לדחות את כבוד הציבור, במיוחד כאשר המושג של כבוד הציבור אינו

⁵⁴ שו"ת חוות יאיר צה

ואני קוהה מאד אפילו במידי דרבנן לומר דנדחה מפני כבוד הבריות בדברים שלא נזכרו בש"ס.

⁵⁵ השאגת אריה מבדיל בין ביזיון אקטיבי, אשר יכול לדחות מצוות כמו כבוד הבריות, לבין מניעת כבוד, אשר אינה בעלת אותו תוקף הלכתי:

שו"ת שאגת אריה החדשות יב

ואמאי דחי לעשה ול"ת [ולא תעשה]... ואין כאן ביזיון כלל רק מניעת כבוד בלבד

נושא את אותה משמעות כפי שהייתה לו בימי קדם ובימי הביניים.

כפי שראינו לעיל, הרב שפרבר רואה את כבוד הציבור בהקשר של קריאת התורה והעלייה לתורה של נשים כעניין מוטל בספק, שכן ייתכן שהציבור מחל על כבודו או ייתכן שכבוד הציבור כלל אינו רלוונטי. לחוסר ההזדמנות של נשים לעלות לתורה או לקרוא בתורה אין אף מקבילה בדיונים בגמרא על כבוד הבריות, זהו מצב של מצוקה סובייקטיבית ועקיפה יותר. אף על פי כן, הרב שפרבר רואה בהדרה מעלייה לתורה פגיעה ועלבון לנשים, הדוחים את "ספק-שיקול כבוד הציבור".

הרב ירמיהו וידר, לצד רבנים אחרים, סבור כי הרב שפרבר משתמש בעקרון כבוד הבריות באופן שגוי במקרה זה:

הרב ירמיהו וידר, 'עליות לנשים בהלכה', בלוג 31.10.16
...העניין אינו שבנסיבות מסוימות העובדה שאסור לנשים לקרוא בתורה פוגעת בכבודה של אישה בודדת; אדרבה, האיסור עצמו הוא זה שנחשב כפוגע בכבוד הבריות. הטענה שלפיה עקרון כבוד הבריות צריך להכתיב דחיית איסור קריאת התורה על ידי נשים, אינו בגדר לפתור התנגשות בין שני ערכים על ידי בחירה באחד מהם. אלא זהו ביטול עיקרון לחלוטין משום שהוא נתפס כמתנגש כולו באחר. הדבר רחוק מאוד מ"דחייה" [כפי שכתוב בגמרא, "כבוד הבריות דוחה..."]. למיטב ידיעתי, לא קיים תקדים הלכתי לביטול כליל של עקרון הלכתי משום כבוד הבריות.

הרב וידר רואה בהצעה זו לדחיית כבוד הציבור על ידי עקרון כבוד הבריות דבר חסר תקדים ומופרך. טענתו מתבססת על ההבנה שכבוד הציבור הוא עניין הלכתי ברור שאינו מוטל בספק (דבר שעליו הרב שפרבר מערער).

האמנם המצוקה הנובעת מאי קבלת עלייה לתורה כה חמורה?
לא בהכרח, אך אין זה מן הנמנע. רבי בנימין אהרן סלניק מתאר את כאבו בעקבות העלאת האפשרות שהוא לא יוכל לעלות לתורה בשל אובדן מאור עיניו:

שו"ת משאת בנימין סב
...ותכהנה עיני מראות. ולפי אשר עלתה במחשבה של הרב ז"ל יגרשני מלהסתפח בנחלת ה' ותורת אמת חיי עולם. לבלתי אחשב במספר המנויין לעלות. ולכן אמרתי וגמרתי בלבי חלילה לי מלעזוב את דרך עץ החיים ומלאחוז בענפיה אהבתי זאת התעודה מימי קדם קדמתה.... כל הרוצה לפסוק הלכה ולהכריע היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא זה לא יתכן כי אם באחד משלשה דרכים: א. שיוכיח בראיות גמורות מתוך התלמוד או מתוך פסקי הגאונים: ב. אפילו בלא הוכחה וראיה אלא כיון דחזינן דאיכא רוב מנין ורוב בנין פסקינן הלכתא כוותיהו דיחיד ורבים הלכה כרבים: ג. דבכל מקום פסקינן הלכה כבתראי נגד קמאי מאב"י ורבא ואילך. והנה הנדון שלפנינו בכל אלו הג' דרכים הלכה כדברי המתירין.

מצוקתו חריפה, וישנן נשים החוות חוויה דומה. אולם, כפי שציין לעיל, גם מצוקה חריפה אל מול הלכה מסוימת אינה מספיקה כעילה לעקור אותה הלכה מן השורש.

בהמשך, רבי בנימין סלניק בונה טיעון הלכתי בנוגע לאדם עיוור העולה לתורה, בהתבסס על שיטת המהרי"ל שנפסקה להלכה לאורך מאות שנים. לא קיימת דעה מבוססת דומה לכך המאפשרת עליית נשים לתורה.

אילו מצוקה בלבד הייתה מספיקה כדי לבטל הלכה, המערכת ההלכתית הייתה מתבטלת במהירות.

לא ניתן לפרש את מושג כבוד הבריות באופן שיבטל לחלוטין גזירת חז"ל. חז"ל הכירו בכבוד הבריות והגדירו את משמעותו, ואף מחלו על כבודם במצב שבו כבוד הבריות מתנגש עם הלכה מדרבנן. אם חז"ל תיקנו הלכה מסוימת, ברור שהם לא ראו את ההלכה הזו כסותרת את כבוד הבריות מיסודה.

נקודה זו מקשה על האחרונים לדחות הלכה זו **משום** כבוד הבריות, שכן ההגדרה ההלכתית שלנו לכבוד הבריות אינה יכולה לסתור את דברי חז"ל.

לאורך ההיסטוריה, השימוש במושג כבוד הבריות נעשה בזהירות רבה. למרות זאת, הרב אהרן ליכטנשטיין כותב כי עלינו להישאר רגישים לעקרון כבוד הבריות גם כאשר כוחו ההלכתי מוגבל.⁵⁶

הרב אהרן ליכטנשטיין, "כבוד הבריות" מחניים, 22 אפריל 1993, עמ' 15
אם, במשך הדורות כמעט ונמנעו מלעשות שימוש מפורש ב"כבוד הבריות" כ"מתיר", בשלל החשש שינוצל על ידי גורמים החסרים את המחויבות המתבקשת להלכה, הרי שכיום, עם התפתחות ושיכלול אמצעי התקשורת ההמוניים – המעבירים לכל קצווי עולם תוך דקות מספר כל מה שנאמר ב"סודי סודות" – יינתן לחשש זה משקל כפול ומכופל. עם מציאות זו צריך, כנראה, להשלים. אך דווקא משום כך, במקום בו הערך של "כבוד הבריות" אינו עומד בעימות עם הלכות אחרות, יש צורך והכרח בחידוד משמעותו של המושג.... קיים הצורך במאמץ רוחני, מחשבתי וערכי, שיביא להגשמתו של "כלל גדול" זה.

הלכה למעשה

מהי בעצם השורה התחתונה? פוסקי הלכה לאורך הדורות הבינו את הברייתא כקובעת הלכה האוסרת קריאת התורה על ידי נשים. רבים פסקו כי אישה יכולה לקרוא בשעת הדחק, וכי קריאתה נחשבת בדיעבד. אפילו כאשר אישה קוראת, על פי כמה מן הדעות, המספר המדויק של עליות שאישה יכולה לקבל הוא מוגבל, ויש המצינים כי על האישה לקרוא את העלייה שלה בעצמה (או אולי לקרוא עם בעל הקורא בלחש כשהיא עולה).
לא קיים תקדים לכך שניתן למחול על כבוד הציבור כדי לאפשר לנשים לקרוא בתורה או לעלות לתורה בקביעות. כמו כן, חוויית מצוקה לאור מצוות דרבנן אינה מספיקה כדי להיחשב כדוחה את ההלכה משום כבוד הבריות.

בימינו, הרב הבולט ביותר התומך בעליית נשים לתורה ובקריאת נשים בתורה הוא הרב דניאל שפרבר. גדולי פוסקי ההלכה לא התירו לנשים לקרוא בתורה או לעלות לתורה באופן קבוע.⁵⁷ כך היה הדבר לפני הופעתם של המניינים המשתפים, כפי שניתן לראות בפסיקתו של הציץ אליעזר משנת תשנ"ב:

שו"ת ציץ אליעזר כ, לו

קבעין הטעם משום כבוד ציבור סוגר עלינו הדרך ובשום פנים אין אשה עולה למנין ז' ולקרא בתורה.

כך נותר הדבר גם בשנים שחלפו מאז הקמת המניינים המשתפים, כפי שכתבו פוסקים כגון הרב יעקב אריאל,⁵⁸ הרב הרשל שכטר,⁵⁹ והרב גדליה דב שוורץ.⁶⁰

⁵⁶ ניתן למצוא כאן.

⁵⁷ הרב יהודה הנקין הציע שאפשר להקל ולאפשר לנשים לעלות לתורה בשמחת תורה, שהוא יום שבו קיימות עליות רבות נוספות והקהילות מתפצלות לקבוצות קטנות יותר בזמן הקריאה. אך הרב הנקין התנה חידוש זה הן בתחושת צורך גדול והן באישור רב המקום, ולא פיקח על כך בפועל.

בני בני ד, ב הערה

ברם בשמחת תורה נראה להקל... כי הרי חוזרים כמה פעמים על אותה הקריאה עד מענה אלקי קדם, וכל שכן לפי המנהג שמעלים כל זכר שבביהכ"נ [שבבית הכנסת] לתורה כי אז אי אפשר לטעות שיש גברים שאינם יודעים לעלות כי כולם עולים. וגם בלאו הכי נשתנו המנהגים בשמחת תורה ולא ילמדו מזה להעלות נשים במשך השנה. ובהרבה בתי כנסת נוהגים בשמחת תורה להתחלק לכמה מנינים וקוראים במקביל מבפנים ומחוץ לבית הכנסת ובאופן זה יכולות נשים לעלות לתורה מבלי להכנס לעזרת הגברים ומבלי לעלות לבימה... ואין לחדש כן אלא במקום הצורך כשיש לנשים עצבון גדול שאינם נוטלות חלק בשמחת התורה ורוצות לעלות לתורה ובפקוח בעל הוראה.

⁵⁸ ניתן למצוא כאן.

⁵⁹ ניתן למצוא כאן.

⁶⁰ ניתן למצוא כאן.

הרב גדליה דב שוורץ, מכתב לרבני RCA
....תפילה וקריאת התורה כפי שקוימו בקהילות שומרות תורה ומצוות לאורך מאות שנים,
דוחות יצירת טקס דתי זר להתנהלות הקהילתית הנורמטיבית... אינני תומך ב"מניינים
משתפים" מבחינה הלכתית ואינטואיטיבית...

הרב שוורץ לא רק מתנגד מבחינה הלכתית למניינים שוויוניים, הוא גם סולד באופן אינטואיטיבי
מ"יצירת טקס דתי זר". סלידה זו עשויה לשקף רצון, המשותף לרבים, שבית הכנסת האורתודוקסי
יישאר מרחב שבו יוכלו יהודים מזרמים שונים להתכנס ולהתפלל.

צמיחתו של מודל קריאת התורה של המניינים המשתפים החלה מתוך יוזמה מהשטח ולא מפוסקי
הלכה, דבר המעורר שאלות הלכתיות רבות וכבדות משקל מעבר לקריאת נשים בתורה. יחד עם זאת,
הדיון על קריאת נשים בתורה רחב יותר מהשאלה על מניינים משתפים.

ראוי להמשיך לבחון ולחשוב כיצד ניתן להבטיח שכל אישה תרגיש בנוח בתוך חוויית בית הכנסת,
ותחוש שהתפילות מכילות אותה במסגרת ההלכה. נקודה זו מודגשת על ידי הרב אפרים מירויס, רבה
הראשי של בריטניה:⁶¹

הרב אפרים מירויס, איחוד בתי הכנסת – מכתב לרבנים ורבניות, 2013
אני יודע שאתם (רבני ורבניות איחוד בתי הכנסת) פועלים יחד עם קהילותינו למצוא דרכים,
בגבולות ההלכה, להפוך את התפילה, הלימוד, המנהיגות והמעורבות למשמעותיים יותר
בעבור גברים ונשים כאחד, ואני מעודד זאת מכל הלב. כמה מכם, יחד עם חברי קהילותינו,
פנו אלי בבקשה להכוונה בנוגע לקיום טקסי תפילה הנוקטים בגישה שונה מהבנתנו המסורתית
את התפקידים בתפילה בציבור, ובמיוחד בנוגע... לקריאת נשים בתורה או לנשים העולות
לתורה. דעתי היא שתפילות מסוג זה אינן יכולות להתקיים בתוך בתי הכנסת שלנו ובחסותנו.
אף שאני מברך על חידושים התקפים מבחינה הלכתית, ובמיוחד כאלה המעודדים גברים ונשים
כאחד לקחת חלק פעיל ומשמעותי יותר בזמן התפילה, למעשה קיימת הסכמה כמעט מוחלטת
ברבנות האורתודוקסית, לרבות הרבנות האורתודוקסית המודרנית, בעניין זה.

קהילותינו מאפשרות למגוון רחב של גברים לעלות לתורה, כולל לנערים בני מצווה, לגברים שאינם
יודעים את השפה העברית ולכאלה שאינם שומרי מצוות, משום שהדבר נכון ותקף מבחינה הלכתית.
במצבים הללו ואחרים, אפילו אישה המחזיקה בדעות שמרניות ומחויבת ביותר להלכה עשויה לחוש
תסכול, ואף חוסר הוגנות.

בנוסף, למדנו כי האופן המיטבי שבו ניתן לקיים את מצוות קריאת התורה היא באמצעות האזנה קשובה
לקריאה. כדי לעודד נשים להשתתף בקריאת התורה בדרך זו ולשפר את חוויית נשים בקריאת התורה,
ברוח דברי הרב ליכטנשטיין, יש להשקיע בכך "מאמץ רוחני, מחשבתי וערכי".

העמקה נוספת

- הרב דוד אוירבך, הליכות ביתה, פרק ט'.
- הרב יהודה הנקין, בני בנים, א:4, ב:10, ב:11, ד:2, ד:3. ניתן למצוא כאן.
- הרב יהודה הנקין, "קריאת התורה על ידי נשים: היכן אנו עומדים היום", The Edah Journal 1:2 (2001). ניתן למצוא כאן.
- הרב ירמיהו וידר, "עליות לנשים בהלכה". Blogpost, 10.31.06. ניתן למצוא כאן.
- הרב אריה והרב דוב פרימר, "נשים, קריאת התורה ועליות". Tradition 46:4 (חורף 2013), עמ' 238-67. ניתן למצוא כאן.
- הרב מנדל שפירו, "קריאת התורה על ידי נשים: ניתוח הלכתי", 1:2 The Edah Journal (2001). ניתן למצוא כאן.
- הרב דניאל שפרבר, "כבוד הציבור וכבוד הבריות: נשים וקריאת התורה בציבור" The Edah

⁶¹ מצוטט כאן.

Journal 3:2 (2002). ניתן למצוא כאן.